

OJCOWIE ŻYWI
21

KARMIEŃ WAS TYM, CZYM SAM ŻYJĘ

Ojcowie Kościoła
komentują niedzielne czytania biblijne
rok B

opracował
KS. MAREK STAROWIEYSKI

Wydanie czwarte, gruntownie przerobione i powiększone

© Wydawnictwo WAM, 2014

Redakcja i korekta
Sylwia Łopatecka

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-277-0294-4

NIHIL OBSTAT. Przełożony Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego
ks. Wojciech Ziółek SJ, prowincjał, Kraków, dn. 21 sierpnia 2014 r., l.dz. 46/2014.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 446-447
faks 12 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

Drukarnia Wydawnictwa WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

WSTĘP

Nie chciałbym powtarzać tego, co napisałem we Wstępie do pierwszego tomu *Karmię was tym, czym sam żyję*. Zasady ułożenia są te same: podajemy komentarze (w sensie bardzo szerokim tego słowa), do wszystkich trzech czytań niedzielnych roku B, pomijając święta niewypadające w niedzielę – one zostaną omówione w osobnym, czwartym tomie. Ponieważ nie wszystkie teksty podane w czytaniach były komentowane przez Ojców Kościoła (do niektórych ksiąg biblijnych komentarze są bardzo nieliczne) lub też teksty komentarzy nie były interesujące, podawałem inne teksty patrystyczne, moim zdaniem, związane z czytaniem liturgicznym. Oczywiście tego rodzaju komentowanie budzi podejrzenia subiektywizmu, ale subiektywizm jest związany z wszystkimi antologiami.

Jeśli chodzi o dobór pisarzy, trzon stanowią autorzy pierwszych ośmiu wieków Kościoła (greccy, syryjscy i łacińscy), ale także autorzy wczesnośredniowieczni, bardzo rzadko podają jakiś tekst późniejszy. Mamy tu teksty pisarzy tak ortodoksyjnych, jak i niekatolickich: kryterium była wartość teologiczna tekstu.

Teksty tu podane nie są tekstami do przenoszenia żywcem na ambonę. Oczywiście, kaznodzieja może z nich korzystać, bo zawierają wiele bardzo pięknych myśli. Natomiast wydaje mi się, że ich podstawowym celem jest ubogacenie Czytelnika, któremu proponuje się różne czytania i widzenia danego tekst biblijnego, z którymi może się zgadzać bądź nie, mogą mu się podobać, bądź nie – jest zupełnie inny problem, niemniej proponują pewnego rodzaju lekturę i interpretację tekstu, co z pewnością musi ubogacać Czytelnika.

Używam wyraźnie ogólnego terminu „czytelnik”, choć wiem, że najczęstszymi Czytelnikami będą księża. Jest to jednak książka dla wszystkich, którzy chcą przeżyć dobrze niedzielę z tekstami Pisma Świętego. Proponuję więc lekturę zarówno duchownym, osobom zakonnym, klerykom jak i osobom świeckim. Ostatnie bowiem lata

przyniosły polskie przekłady dziesiątków komentarzy patrystycznych ksiąg biblijnych – których listę podałem we Wstępie do tomu pierwszego – wydanych szczególnie przez krakowskie Wydawnictwo WAM, wydawcę niniejszego tomu, które mimo niewielkich nakładów znajdują, niestety, tylko nielicznych nabywców. Ponieważ coraz więcej ludzi uprawia *lectio divina* – czytanie medytacyjne Ksiąg Świętych, byłoby dobrze, by idąc po linii Tradycji, sięgnęli też po komentarze patrystyczne, które w tradycji Kościoła stanowiły zawsze uzupełnienie i dopełnienie osobistej lektury Pisma Świętego, tym bardziej, że niektóre z nich, jak na przykład komentarz św. Jana Chryzostoma do Ewangelii św. Mateusza, stanowi perłę literatury patrystycznej. Podobnie zresztą jak z komentarzy Orygenesa czy Teodoreta z Cyru można bardzo wiele skorzystać.

I jeszcze jedna uwaga dla uważnych Czytelników, którzy dostrzegą z pewnością niekonsekwencję autora: niejednokrotnie ten sam tekst jest cytowany w kilku przekładach. Powód jest bardzo prosty: komentarze były zbierane na przestrzeni kilkudziesięciu lat; wiele tekstów dziś istniejących w polskich przekładach, musiałem sam tłumaczyć w latach siedemdziesiątych, kiedy ukazywały się pierwsze ramki patrystyczne w „Tygodniku Powszechnym” lub brać z istniejących wtedy przekładów. Pracy ujednolicenia ponad tysiąca tekstów we wszystkich czterech tomach nie jestem po prostu w stanie podjąć. Wszystkie teksty, przy których nie podano tłumacza, są przełożone przez autora zbioru.

Oddając to nowe wydanie czytań roku B, ufam, że przyniesie owoce w postaci lepszego przeżycia Dnia Pańskiego. Taki bowiem był cel tej ogromnej pracy, wertowania tomów Ojców, by znaleźć odpowiednie teksty.

Warszawa, w dniu 25 stycznia,
w święto Nawrócenia św. Pawła, 2013 roku

I NIEDZIELA ADWENTU

I CZYTANIE

(Iz 63, 16n.19; 64, 2-7)

Jak liście na wietrze...

„Przeciw listkowi, który wiatr porywa, okazujesz moc swoją; i źdźbło suche ściągasz” (Hi 13, 25). Czym jest bowiem człowiek, jak nie listkiem, który spadł z drzewa w raju? Czym jest jak nie liściem, który porywa wiatr pokusy i unoszą powiewy żądz? Umysł ludzki bowiem doznaje tak wielu pokus, jak gdyby był poruszany wieloma podmuchami wiatru. Często niepokoi go gniew, a gdy mija gniew, następuje niestosowna wesołość. Płonie od popędu do rozpusty; żar chciwości pociąga go do zabiegania daleko i szeroko o dobra ziemskie. Czasem pycha unosi go w górę, a czasem nieuporządkowany strach zrzuca na sam dół. Ponieważ więc człowieka wiele pokus popędza to tu, to tam, słusznie porównuje się go do liścia. Dlatego też słusznie mówi Izajasz: „Opadliśmy wszyscy jak liście, a nieprawości nasze uniosły nas jak wiatr” (Iz 64, 6). Nieprawość niby wiatr nas porwała, bo nieutwierdzonych powagą cnoty wyniosła nas ku próżnej pysze. Słusznie też człowiek nazwany został nie tylko liściem, ale następnie i źdźbłem. Kto bowiem w czasie stwarzania był drzewem, w czasie pokusy sam siebie uczynił liściem, a w czasie upadku stał się źdźbłem. Liściem, bo spadł z wysokości; że zaś z powodu ciała był bardzo bliski ziemi także wtedy, gdy wydawało się, że stoi, wspomina się, że jest źdźbłem. Ponieważ jednak utracił żywą zielenią głębokiej miłości, stał się suchym źdźbłem. Może więc święty mąż rozważać i to, jak marną istotą jest człowiek, i to, jak surowy jest Bóg. Może powiedzieć: „Przeciw listkowi, który wiatr porywa, ukazuj moc swoją, źdźbło suche ściągasz”? Jakby otwarcie płakał, mówiąc: „Czemu z taką sprawiedliwością godzisz w tego, kogo znasz jako tak bardzo słabego podczas pokusy?”¹.

¹ *Moralia. Komentarz do Księgi Hioba* 11, 46, 62, tł. S. Naskręt, ŻrMon 44, 2007, 53n.

GRZEGORZ WIELKI, św. (+ 604). Pisarz łaciński. Wielki papież przełomu starożytności i średniowiecza i wielki nauczyciel Europy, autor licznych listów, podręcznika dla kapłanów, komentarzy do Księgi Hioba i Ezechiela, komentarzy do Ewangelii niedzielnych i sławnych *Dialogów*, wśród których znajduje się żywot św. Benedykta.

Wsparcie człowieka upadłego

Nasza chora natura potrzebowała lekarstwa, upadły człowiek potrzebował kogoś, kto by go podniósł; potrzebował ożywiciela ten, kto stracił życie; potrzebował przewodnika na drodze do dobrego ten, kto odsunął się od uczestnictwa w dobrym; potrzebował światła ten, kto był zamknięty w ciemności; potrzebował odkupiciela jeniec, pomocnika więzień, oswobodziciela jęczący w niewoli. Czyż to zbyt małe pobudki, aby skłonić Boga do zstąpienia między ludzi, znajdujących się w cierpieniu i nędzy?²

GRZEGORZ z NYSSY, św. (335–394). Pisarz grecki, doktor Kościoła. Brat św. Bazylego i jego wierny współpracownik. Był wybitnym teologiem, mistykiem i filozofem; naukę swą kształtował pod wpływem myśli Orygenesusa.

W drodze do niebieskiej ojczyzny

Ten świat jest tym dla wiernych, którzy szukają ojczyzny, czym dla Żydów była pustynia. Tułali się oni wprawdzie, szukając ojczyzny, ale pod Bożym przewodnictwem nie mogli zginąć. Drogą był dla nich nakaz Boży. Zdążali czterdzieści lat, choć – wiadomo – w niewiele dni można było przebyć tę drogę. Podróż trwała długo. Pan Bóg chciał ich jednak tylko doświadczyć, a nie opuścić. Tak więc, co przyrzeka, jest niewypowiedzianą słodyczą i dobrem, z którego – jak mówi Pismo Święte, a co często dla zapamiętania słyszeliście – „ani oko nie widziało, ani ucho nie słyszało, ani w serce człowieka nie wstąpiło” (1 Kor 2, 9). W troskach doczesnych bywamy doświadczani i w pokusach tego życia doskonalimy się. Jeśli więc nie chcecie zginąć na tej pustyni, pijcie miłość. Ona jest nam danym przez Pana źródłem, byśmy nie ustali w drodze; będziemy pić z niego jeszcze obficie, gdy przyjdziemy do ojczyzny³.

² *Wielka katecheza* 14, tł. ks. W. Kania, PSP 14, 1974, 150.

³ *Homilie na Pierwszy List św. Jana* 7, 1, tł. ks. W. Kania, PSP 15, 2, 1977, 455n.

AUGUSTYN, św. (354–430). Pisarz łaciński. Doktor Kościoła. Największy teolog starożytności chrześcijańskich. Pochodził z Afryki, otrzymał wykształcenie retoryczne. Po burzliwej młodości nawrócił się w Mediolanie pod wpływem św. Ambrożego – opis wydarzenia znajdziemy w jego autobiografii, w *Wyznaniach* (por. I Niedziela Adwentu, do II Czyt.). Powrócił do Afryki, gdzie został biskupem w Hipponie i stał się przywódcą episkopatu afrykańskiego. Napisał bardzo wiele dzieł. Odegrał ważną rolę w formowaniu teologii Trójcy św., łaski, sakramentów, teologii historii, egzegezy. Jego mowy uderzają pięknem i prostotą. Wywarł i wywiera dotąd wielki wpływ na myśl europejską.

Rozmowa Augustyna i Moniki przed jej śmiercią

Gdy zbliżał się dzień, w którym [Monika] miała odejść z tego życia – który to dzień Ty znałeś, my zaś nie wiedzieliśmy o nim – zdarzyło się, jak przypuszczam za Twoim tajemnym zrządzeniem, że ona i ja staliśmy sami oparci o jakieś okno, skąd rozciągał się widok na ogród wewnątrz domu, w którym mieszailiśmy niedaleko Ujścia Tybrowego [Ostii], gdzie strudzeni długą drogą, z dala od zgiełku, nabieraliśmy sił do morskiej podróży. Tak więc w odosobnieniu prowadziliśmy przesłódką rozmowę, i „zapominając o wszystkim, co jest poza nami, zdążając ku temu, co jest przed nami” (Flp 3, 13n), zastanawialiśmy się wspólnie w obliczu Prawdy, którą Ty jesteś, jakim będzie przyszłe, wiekuiste życie świętych, którego „oko nie widziało ani ucho nie słyszało i w serce człowieka nie wstąpiło” (1 Kor 2, 9). Lecz my chciwie otwieraliśmy usta serca na niebiańskie źródło płynące z Twego źródła, „źródła życia, które jest u Ciebie” (Ps 35, 10), abyśmy chłonąc w miarę sił rosę wód jego, mogli myśleć w jakiś sposób o tak wzniosłym przedmiocie⁴.

św. AUGUSTYN, ZOB. WYŻEJ.

⁴ *Wyznania* 9, 10, 23, tł. ks. J. Czuj, Warszawa 1954, 188.

II CZYTANIE

(1 Kor 1, 3–9)

Dzięki składane za łaskę

„Łaska wam i pokój od Boga Ojca naszego i Pana Jezusa Chrystusa”. Słusznie modli się o łaskę i pokój dla nich, gdyż byli podzieleni i spierali się między sobą. [Apostof] wskazał, że szafarzem łaski i pokoju jest nie tylko Ojciec, lecz również Syn; świadczy to o równości Ojca i Syna.

„Bogu mojemu zawsze dziękuję za was, za łaskę Bożą daną wam w Chrystusie Jezusie”. Zamierzając stawiać im zarzuty, najpierw stara się pozyskać ich przychylność, aby łatwiej przyjęli lekarstwo. Mówi zaś prawdę: podziękował wszak Bogu za udzielone im dary. I podaje wyraźniejsze wyjaśnienie:

„Że to w Nim zostaliście wzbogaceni we wszystko: we wszelkie słowo i wszelkie poznanie, tak jak świadectwo Chrystusowe utrwaliło się w was”. Mówi o różnych darach Ducha. Powiada [niżej]: „Jednemu bowiem dany jest przez Ducha dar mądrości słowa, drugiemu umiejętność poznawania według tego samego Ducha” (1 Kor 12, 8). Wszędzie jednak umieszcza imię Pana, pouczając, że nie należy brać nazwy skądinąd jak tylko od Tego, który udziela zbawienia. „Świadectwo” oznacza tu głoszenie nauki Chrystusa, ci bowiem, którzy ją oznajmiają, w jakimś stopniu dają świadectwo. Podobnie powiedział w Liście do Tymoteusza: „Składałem świadectwo w obliczu Boga, który ożywia wszystkich” (1 Tm 6, 3). Tak powiedział Pan w swoich Ewangeliach: „A Ewangelia o królestwie będzie głoszona wszystkim narodom na świadectwo dla nich” (Mt 24, 14). „Utrwaleniem” Ewangelii nazywa zaś dokonywanie cudów; w nich bowiem ukazywała się prawda głoszonej nauki.

„Tak, iż nie brakuje wam żadnej łaski”. Otrzymali bowiem łaskę prorokowania i przemawiali różnymi językami, jak nas wyraźnie poucza w dalszym ciągu tekstu (1 Kor 12, 10). „Gdyż oczekujecie objawienia się Pana Jezusa Chrystusa”. [Dary] te otrzymaliście zaś po to, abyście oczekiwali na powtórne przyjście Zbawiciela.

„O to będzie umacniał was aż do końca, [abyście byli] bez zarzutu w dzień Pana naszego Jezusa Chrystusa”. Modli się też o umoc-

nienie dla nich, aby byli wolni od zarzutu. Określenie „[abyście byli] bez zarzutu” wskazuje, że dotychczas bez zarzutu nie byli.

„Wierny jest Bóg, przez którego powołani zostaliście do wspólnoty z Jego Synem, Jezusem Chrystusem, Panem naszym”. A sprawi to Ten, który udzielił wam również daru przybrania za synów (Rz 8, 5). „Wspólnota z Synem” oznacza tu bowiem przybranie za synów, „wierny” – to tyle, co prawdomówny i bez fałszu. Tutaj znów [apostoł] używa zwrotu: „przez którego”, w odniesieniu do Ojca, zamykając w ten sposób bezwstydną usta heretyków [arian] i pouczając, że wyrażenie to wcale nie wskazuje na niższą godność.

Skoro więc w ten sposób łagodnym i życzliwymi słowami polecał ich uszy, przechodzi do nagany: nie jest to jednak bezpośrednie oskarżenie, gdyż poprzedza je zachęta (w. 10nn)⁵.

TEODORET Z CYRU (ok. 390 – ok. 466). Pisarz grecki. Biskup Cyru, jeden z wielkich teologów i najbardziej wszechstronnych pisarzy V w. Zwolennik Szkoły Antiocheńskiej, został potępiony na „synodzie zbójcekim” w Efezie (449 r.), zrehabilitowany na Soborze Chalcedońskim (451 r.), a fragmenty jego dzieł potępiono w sporze o tzw. „trzy rozdziały” (VI w.). Zostawił wiele ważnych dzieł z różnych dziedzin, m.in. ważne komentarze do Pisma św. ST i NT.

Niebezpieczeństwa pokusy

Ze słów Psalmu 25: „Doświadcz mnie, Panie, wystaw mnie na próbę, wybadaj me nerki i serce” (Ps 25/26, 2), ktoś nierozumiejący dobrze intencji rozkazu Zbawiciela, wysnuje wniosek, że są one sprzeczne z tym, czego Pan nas uczył na modlitwie. Któż uwierzy, iż ludzie mogą być bez pokus, o których wie od dojścia do rozumu, że jest ich bardzo dużo? Czyż jest chwila, w której na pewno nie trzeba by było walczyć, aby nie zgrzeszyć? Jest ktoś ubogi? Ten niech uważa, aby kradnąc nie „znieważać imię Boże” (Prz 34, 32 [30, 9]). Jest bogaty? Niech sobie nie ufa, może bowiem w obfitości stać się kłamcą i mówić wyniośle: „któż mnie widzi?”. Nawet Paweł, ubogacony we wszystkie słowo i we wszelkie poznanie (1 Kor 1, 5) nie uniknął niebezpieczeństwa grzechu pychy, lecz

⁵ Komentarz do Pierwszego Listu do Koryntian 1, 1, tł. S. Kalinkowski, ŻrMT 9, 1998, 21n.

potrzebny był mu oścień szatana „aby go policzkował”, by się nie wywyższał (1 Kor 12, 9). Choćby ktoś cieszył się czystym sumieniem i wzniosł się ponad zło, niech czyta, co napisano w Drugiej Księdze Kronik o Ezechiaszu, że upadł przez „wyniosłość swego serca” (2 Krn 32, 25n)⁶.

ORYGENES (158–254). Pisarz grecki. Wielki egzegeta i genialny teolog aleksandryjski. Swymi pracami filologicznymi położył podwaliny pod egzegezę. Komentował Pismo św. w popularnych homiliach i uczonych komentarzach. Położył podwaliny pod teologię dogmatyczną (*O zasadach*), zwalczał pogan (*Przeciw Celsusowi*), pisał dzieła ascetyczne. Większość jego dzieł uległa zniszczeniu w późniejszych sporach dotyczących nie zawsze dobrze zrozumiałych treści dogmatycznych.

EWANGELIA

(Mk 13, 33–37)

Czuwajcie

Baczenie, czuwajcie i módlcie się, bo nie wiecie, kiedy nadejdzie czas. Podobnie człowiek, który udał się w podróż za granicę: zostawił swój dom, powierzył swoim sługom opiekę nad całym majątkiem, a odźwiernemu polecił, aby czuwał. Jasno wyraził Pan, dlaczego powiedział: „o dniu owym lub o godzinie nie wie nikt: ani aniołowie w niebie, ani Syn, a jedynie Ojciec” (por. Mt 24, 36), bo nie potrzebowali tej wiedzy apostołowie; mieli być trzymeni w wątpliwości niepewnego oczekiwania, aby nieustannie wierzyli, że przyjdzie Ten, o którym jednak nie wiedzą, kiedy przyjdzie. I nie powiedział „nie wiemy”, kiedy przyjdzie chwila, w której Pan przyjdzie, ale „nie wiecie” (tamże, 43).

Podając przykład ojca rodziny, jeszcze jaśniej wyklada, dlaczego milczy o dniu wypełnienia się i tak mówi: „Czuwajcie więc, bo nie wiecie, kiedy przyjdzie pan domu: z wieczora czy o północy, o pianiu kogutów czy też rankiem; aby gdy przyjdzie niespodziewanie, nie zastał was śpiącymi” (tamże, 42nn).

⁶ *O modlitwie* 29, 5, tł. H. Pietras SJ, ks. W Kania, w: H. Pietras, *Odpowiedź na Słowo*, Kraków 1993, 213n.

Chrystus jest bez wątpienia człowiekiem, który udał się za granicę i pozostawił swój dom. On to po zmartwychwstaniu jako zwycięzca wstępuje do Ojca i wprawdzie cieleśnie opuszcza swój Kościół, ale go nigdy nie pozbawia opieki swej Boskiej obecności; pozostaje z nim po wszystkie dni aż do wypełnienia się wieków. Miejszem bowiem właściwym dla ciała jest ziemia, ale zostało ono wprowadzone do obcego kraju, gdy Zbawiciel złożył je po wniebowstąpieniu w niebie. Sługom swoim dał władzę nad wszystkimi dziełami, ponieważ wiernym swoim, po udzieleniu im łaski Ducha Świętego, dał zdolność wykonywania dobrych uczynków. Odźwiernemu natomiast nakazał, aby czuwał, ponieważ pasterzom i rządcom duchowym zlecił gorliwą troskę o Kościół im powierzony.

To, co wam mówię, mówię wszystkim: czuwajcie. Nie tylko apostołom i ich następcom, to jest w szczególny sposób zarządcom Kościołów, ale nam wszystkim nakazano czuwanie. Nakazał to nam wszystkim, abyśmy nieustannie strzegli drzwi serc naszych, aby dawny nieprzyjaciel nie wdarł się do nich przez złe rady.

Każdy z nas winien tedy pilnie czuwać, aby Pan, gdy przyjdzie, nie zastał nas śpiącymi. Każdy bowiem zda sprawę przed Bogiem za swoje postępowanie. Czuwa zaś ten, kto trzyma oczy umysłu otwarte na prawdziwe światło; czuwa ten, kto zachowuje czynem to, w co uwierzył; czuwa, kto odrzucił od siebie ciemności, gnuśność i zaniedbanie. I dlatego Paweł mówi: „Czuwajcie sprawiedliwi i nie grzeszcie” (1 Kor 15, 34). I znowu mówi: „Czas już jest, aby powstać ze snu” (Rz 13, 11)⁷.

BEDA WIELEBNY, św. (+ 735). Pisarz łaciński. Ostatni ojciec Kościoła zachodniego, mnich benedyktyński. Posiadał bardzo rozległe wykształcenie, stąd pisał dzieła zarówno z dziedziny astronomii, ortografii, jak i egzegezy, teologii, piękne hymny. Dzięki swojej *Historii narodu angielskiego* jest uznawany za ojca historii angielskiej.

Różne czuwania

Tej nocy czuwa zarówno świat nieprzyjaciół, jaki świat już pojednanych. Ten ostatni czuwa wyzwolony, aby chwalić Lekarza; czuwa i tamten potępiony, aby bluźnić Sędziemu. Jeden czuwa

⁷ Komentarz do Ewangelii św. Marka 4, 13, CCL 120, 1960, 603.

jaśniejący żarliwością pobożnych umysłów, drugi czuwa, drżąc i zgrzytając zębami. Temu miłość, owemu niegodziwość; temu moc miłości, owemu szatańska zazdrość... zupełnie spać nie pozwala. I tak to nasi nieprzyjaciele nieświadomie nas napominają, jak mamy czuwać ze względu na nas samych, ponieważ z powodu nas czuwają ci, którzy nas nienawidzą. Spośród tych, którzy nie są naznaczeni znakiem krzyża, wielu czuwa z bólu, wielu ze wstydu; niektórzy zbliżający się do wiary nie śpią zdjęci lękiem Bożym... Jak więc powinien czuwać pełen radości przyjaciel Chrystusa, jeśli z bólem czuwa Jego nieprzyjaciel? Z jakim żarem powinien czuwać chrześcijanin otoczony taką chwałą Chrystusa, jeśli wstydzi się spać poganin? O ileż bardziej wypada, aby czuwał w owo święto Chrystusa ten, który już wszedł do tego wielkiego domu [Kościół], jeśli czuwa nawet ten, który dopiero wejść do niego pragnie? Czuwajmy więc i módlmy się, abyśmy to czuwanie obchodzili tak wnętrzem duszy, jak i zewnętrznymi obrzędami. Niech Bóg przemawia do nas przez swe święte czytania, my natomiast zwracajmy się do Boga w naszych modlitwach. Jeśli słuchamy w duchu posłuszeństwa, już w nas mieszka Ten, do którego się zwracamy⁸.

św. AUGUSTYN, ZOB. WYŻEJ.

Przygotowujemy się do odejścia

Jeśli ci kto na ziemi wskazywał miejsce bezpieczne, choćby cię nawet zaprowadził na pustkowie, obiecując bezpieczne schowanie pieniędzy, nie wahałbyś się, nie opierał, ale uwierzyłbyś i tam ukrył swoje pieniądze; gdy jednak Bóg, a nie człowiek ci to obiecuje i ofiaruje ci nie pustkowie, ale niebo, ty czynisz przeciwnie. Choćby majątek twój tu na ziemi znajdował się w największym bezpieczeństwie, nigdy jednak nie będziesz mógł być wolny od troski. Jeśli go nawet nie stracił, to jednak nie będziesz wolny od obawy utracenia go. Tam zaś niczego takiego nie doznasz. Lecz stokroć ważniejsze jest, że nie tylko zakopiesz złoto, ale je również zasiejesz. A to złoto niebiańskie jest nie tylko skarbem i nasieniem, ale czymś większym od nich obojga. Nasienie bowiem nie zawsze trwa, ono nato-

⁸ *Mowa* 219, PL 38, 1088.

miast trwa wiecznie. Skarb nie wypuszcza odrośli, ono zaś przynosi ci wieczne owoce. A jeśli mi zarzucasz, że na to potrzeba czasu, że zachodzi zwłoka w oddaniu, to mogę ci wykazać i powiedzieć, co odbierzesz. A prócz tego na podstawie rzeczy doczesnych będę się starał przekonać cię, że stawiasz mi zarzut bez podstaw.

Wiele przecież rzeczy już w tym życiu zbierasz, których sam używać nie będziesz... Gdy w późnej starości budujesz wspaniałe pałace, które często przed ich ukończeniem opuszczasz; gdy drzewa sadzisz, które po wielu latach owoc rodzić będą; gdy majątki skupujesz i części majątków, które po długim czasie weźmiesz w posiadanie; gdy wiele innych podobnych rzeczy mozolnie nabywasz, których użycia nie doczekasz – czy to dla siebie, czy dla swoich potomków robisz? Czyż więc nie jest najgłupszą rzeczą zżymać się w tych sprawach na zwłokę czasu, chociaż wskutek tej zwłoki mamy być pozbawieni owocu poniesionych trudów? Natomiast gdy chodzi o niebo, czyż nie jest najgłupszą rzeczą być opieszałym z powodu zwłoki, chociaż ona większy ci zysk przynosi i dóbr innym nie przysparza, ale je tylko tobie oddaje? A zresztą zwłoka to niewielka.

Weźmy to wszystko pod uwagę i przygotowujmy się do odejścia. A choćby ów wspólny dzień ostateczny jeszcze nie nadchodził, to śmierć stoi u każdego pode drzwiami, czy jest stary, czy młody. Gdy zaś stąd odejdziemy, nie będzie można więcej ani kupować oliwy, ani dostąpić przebaczenia, choćby się wstawiał Abraham, Noe, Hiob czy Daniel. Jak długo więc jeszcze mamy czas, wzbudźmy najpierw wielką nadzieję, przygotujmy sobie wiele oliwy, przynieśmy to wszystko do nieba, abyśmy w należyтым czasie, kiedy najwięcej tego będziemy potrzebowali, używali wszystkiego za łaską i dobrocią Pana naszego Jezusa Chrystusa⁹.

JAN CHRYZOSTOM [Złotousty], św. (ok. 350–407). Pisarz grecki. Doktor Kościoła. Był największym mówcą Wschodu chrześcijańskiego, stąd jego przydomek „Złotousty”. Otrzymał doskonale wykształcenie retoryczne u poganina Libaniosa, następnie, po pobycie na pustyni, został kapłanem i kaznodzieją w Antiochii, gdzie zdobył sławę świetnego mówcy. Wiele mów to komentarze do ksiąg ST i NT (listy Pawłowe). Tam powstał dialog

⁹ *Homilie na Ewangelię według św. Mateusza* 20, 5n, tł. J. Krystyniacki 1, Lwów 1903, 262n.

O kapłaństwie. Dzięki sławie mówcy został powołany na arcybiskupa Konstantynopola, gdzie naraziwszy się dworowi cesarskiemu, został skazany na wygnanie. Przepędzany z miejsca na miejsce, chory, umarł z wycieńczenia ze słowami „Bogu za wszystko dzięki”.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
SKRÓTY	9

ADWENT

I NIEDZIELA ADWENTU	13
I CZYTANIE (Iz 63, 16n.19; 64, 2-7)	13
Jak liście na wietrze... ..	13
Wsparcie człowieka upadłego	14
W drodze do niebieskiej ojczyzny	14
Rozmowa Augustyna i Moniki przed jej śmiercią	15
II CZYTANIE (1 Kor 1, 3-9)	16
Dzięki składane za łaskę	16
Niebezpieczeństwa pokusy	17
EWANGELIA (Mk 13, 33-37)	18
Czuwajcie	18
Różne czuwania	19
Przygotowujemy się do odejścia	20
II NIEDZIELA ADWENTU	23
I CZYTANIE (Iz 40, 1-5.9-11)	23
Przygotowanie drogi dla Słowa w sercu człowieka	23
On nas prowadzi drogą... ..	24
Dlaczego?	25
II CZYTANIE (2 P 3, 8-14)	26
Gdy nastąpi koniec	26
Świat przemienie, ale powstanie odnowiony	27
Nowe niebo i nowa ziemia	27
Cierpliwość Boża	28
EWANGELIA (Mt 3, 1-2)	29
Droga słowa Bożego do ludzkiego serca	29
Drogi Pana	30
Chrzest Janowy	31
III NIEDZIELA ADWENTU	34
I CZYTANIE (Iz 61, 1-2.10-11)	34
Namaszczenie Chrystusa, namaszczenie wiernych	34
Duch Pański Mnie namaścił... ..	35

II CZYTANIE (1 Tes 5, 16–24)	36
Zachęty dla Tesaloniczan	36
Módlcie się nieustannie	37
Modlić się nieustannie	38
EWANGELIA (J 1, 6–8)	39
Głos i Słowo	39
Przygotowując drogę, już po niej kroczymy	40
Przyjaciel Oblubieńca	41
Słowo to Pan nasz	42
IV NIEDZIELA ADWENTU	43
I CZYTANIE (2 Sm 7, 1–5.8–12)	43
Dawid przed Abrahamem	43
Owoc z rodu Dawida	44
Duchowa świątynia	44
II CZYTANIE (Rz 16, 25–27)	45
Chwała Ojcu przez Syna, czyli chwała Obu w Duchu Świętym	45
Tajemnica powołania wszystkich pogan objawiona przez Chrystusa	46
EWANGELIA (Łk 1, 26–38)	47
Czekając na odpowiedź Maryi	47
Zwiastowanie	49
Zadumanie Maryi	51

OKRES BOŻEGO NARODZENIA

NIEDZIELA PO BOŻYM NARODZENIU – ŚWIĘTEJ RODZINY	55
I CZYTANIE (Syr 3, 3–7)	55
Błogosławieństwo dzieci	55
Dzieci są własnością najcenniejszą	56
Ojciec w domu spełnia urząd jakoby biskupa	57
II CZYTANIE (Kol 3, 12–21)	57
Więzy miłości Bożej, któż potrafi wypowiedzieć	57
Bądźcie wdzięczni	58
EWANGELIA (Łk 2, 22–40)	59
Wzór starca Symeona	59
Świadkowie narodzenia	61
A duszę twą przeniknie miecz	62
II NIEDZIELA PO BOŻYM NARODZENIU	63
I CZYTANIE (Syr 24, 1–4.12–16)	63
Kochaj Go, bo On jest dobry!	63
Jam wyszła z ust Najwyższego	63
II CZYTANIE (Ef 1, 3–6)	64
Mowa do katechumenów po skończeniu katechez przed chrztem	64
Cedry Libanu w domu Pańskim	65

EWANGELIA (J 1, 1–18)	66
Słowo Boga i słowo człowieka	66
Z Jego pełniłości myśmy wszyscy wzięli	68
Nieograniczoność Boga	69
NIEDZIELA PO EPIFANII, CHRZEST PAŃSKI	71
I CZYTANIE (Iz 42, 1–4.6–7)	71
Cierpliwość Jezusa – Sługi Jahwe	71
I spocznie na Nim Duch Boży	72
II CZYTANIE (Dz 10, 34–38)	73
Jezusa Nazareńskiego namaścił Bóg Duchem Świętym	73
EWANGELIA (Mk 1, 7–11)	74
Tajemnica chrztu Chrystusa	74
Znaczenie chrztu Chrystusa	75
Dla nas Chrystus został ochrzczony	77

WIELKI POST

I NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU	81
I CZYTANIE (Rdz 9, 8–15)	81
Przymierze z Bogiem	81
Przymierze po potopie	83
II CZYTANIE (1 Pt 3, 18–22)	84
Chrystus umarł za nasze grzechy	84
Przedziwna wymiana	84
EWANGELIA (Mk 1, 12–15)	85
Początek działalności Jezusa	85
Przygotowanie do walki i pobudzenie ufności	88
II NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU	90
I CZYTANIE (Rdz 22, 1–2.9.10–13.15–18)	90
Trudna ofiara Abrahama	90
Potęga wiary Abrahama	92
Wiara wyrażona czynami	92
Abraham, fundament wiary	93
II CZYTANIE (Rz 8, 31–34)	94
Syn się wstawia za nami	94
Jeżeli Bóg z nami, któż przeciwko nam?	95
EWANGELIA (Mk 9, 2–10)	97
Nauka płynąca z Przemienienia	97
Jego słuchajcie!	100
III NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU	101
I CZYTANIE (Wj 20, 1–17)	101

Ja jestem Panem, Bogiem twoim, który cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli	101
Prawo spisane na tablicach, prawo spisane w sercu	102
Dwa Prawa	103
II CZYTANIE (1 Kor 1, 22–25)	103
Mądrość i głupstwo Krzyża	103
Śmierć Chrystusa i Jego krzyż przyobiekły nas w uosobioną Mądrość i Moc Boga	104
EWANGELIA (J 2, 13–25)	106
Wyrzucenie kupców ze świątyni	106
Bóg zatem mieszka w swej świątyni.	107
Świątynia bowiem Boga jest święta, a jesteście nią wy	108
 IV NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU	 111
I CZYTANIE (2 Krn 36, 14–16.19–23)	111
Duchowe wyjaśnienie upadku świątyni	111
Opatrznościowa rola Cyrusa	112
II CZYTANIE (Ef 2, 4–10)	113
Bóg bogaty w miłosierdzie.	113
EWANGELIA (J 3, 14–21)	115
Moc płynąca ze spoglądania na krzyż	115
Miłość Boga objawiona w Synu.	116
Wdzięczność Bogu.	117
Błagamy o światło w ciemnościach.	117
 V NIEDZIELA WIELKIEGO POSTU	 119
I CZYTANIE (Jr 31, 31–34)	119
Stare i Nowe Przymierze	119
Nowe Przymierze	120
II CZYTANIE (Hbr 5, 7–9)	121
Chrystus – Bóg i Człowiek.	121
EWANGELIA (J 12, 20–33)	122
Kto miłuje życie swoje, straci je	122
Najświętsza ofiara	124
Wszystko do siebie pociągnę	125
Ufność w śmierci Chrystusa	125
 NIEDZIELA PALMOWA	 127
I CZYTANIE (Iz 50, 4–7)	127
Zbawienie całego świata zapowiedziane przez Izajasza...	127
Opłuty, policzkowany.	128
Dar umiejętności posługiwania się słowem.	128
II CZYTANIE (Flp 2, 6–11)	129
Ponizył siebie dla dobra rodzaju ludzkiego	129

<i>Kto się wywyższa...</i>	130
Chrystus wyposaża bliźniego	130
<i>Krzyżu, błogosławieństwo świata...</i>	131
EWANGELIA (Mk 14, 1–15.47)	132
Uczta w Betanii	132
Uczestnicy Paschy	133
Tajemnica gałązek oliwnych	135

OKRES WIELKANOCNY

NIEDZIELA WIELKANOCNA	139
I CZYTANIE (Dz 10, 34.37–43)	139
W życiu Chrystusa jest obraz naszego życia	139
Zmartwychwstał Pan	140
II CZYTANIE (Kol 3, 1–4; 1 Kor 5, 68)	141
A. Kol 3, 1–4	141
Dążcie do tego, co w górze	141
B. 1 Kor 5, 6–8	141
Jako Pascha nasza za nas ofiarowany został Chrystus	141
EWANGELIA (J 20, 1–9)	143
O świcie...	143
II NIEDZIELA WIELKANOCY	145
I CZYTANIE (Dz 4, 32–35)	145
Miłość i dobra doczesne	145
Jedność Kościoła znakiem Trójcy	146
Sakrament jedności	147
II CZYTANIE (1 J 5, 1–6)	148
Wiara czynna przez miłość	148
EWANGELIA (J 20, 19–31)	150
W imię Boga odpuszczenie grzechów	150
Ósmego dnia...	153
Łączność z Kościołem odpuszcza grzechy	153
III NIEDZIELA WIELKANOCY	154
I CZYTANIE (Dz 3, 13–15)	154
Trzeba było, by się wypełniły proroctwa...	154
Pokuta i miłość	156
II CZYTANIE (1 J 2, 1–5)	156
Zadośćuczynienie za grzechy świata	156
Dobre uczynki wobec wszystkich ludzi	158
Wiara bez uczynków	158
EWANGELIA (Łk 24, 35–48)	159
Zwiastowano mi, że Jezus, Bóg mój, żyje!	159

Odkrywanie skarbu ukrytego w Piśmie	160
Pocieszyciel odkrywa tajemnice Pisma	162
Zdumienie Tomasza	163
Przemiana ciała w przyszłym zmartwychwstaniu	164
IV NIEDZIELA WIELKANOCY	165
I CZYTANIE (Dz 4, 8–12)	165
Uzdrowienie w imię Jezusa	165
W imię Jezusa jesteśmy zbawieni	166
II CZYTANIE (1 J 3, 1–2)	167
Patrzcie, jaką miłość okazał nam Ojciec... ..	167
EWANGELIA (J 10, 11–18)	169
Niebezpieczeństwo obowiązków pasterskich	169
Dobry pasterz	172
Dary Boskiego Pedagoga	173
Modlitwa do miłosiernego Pasterza	174
V NIEDZIELA WIELKANOCY	175
I CZYTANIE (Dz 9, 26–31)	175
Paweł w Jerozolimie	175
II CZYTANIE (1 J 3, 18–24)	176
Cena miłości	176
Czysta intencja	178
EWANGELIA (J 15, 1–8)	178
Trwanie w Chrystusie	178
Kierować się przykładem latorośli	180
Leczenie i odnowa duszy	183
Pan zna myśli serca	184
VI NIEDZIELA WIELKANOCY	186
I CZYTANIE (Dz 10, 25–26.34–35, 44–45)	186
Bóg nie ma względu na osobę	186
Chrzest Korneliusza	187
II CZYTANIE (1 J 4, 7–10)	188
Bóg jest miłością	188
EWANGELIA (J 15, 9–17)	190
Liczne przykazania mają wspólny korzeń – miłość	190
Kochaj i czyń, co chcesz!	191
Naturalne nakazy znalazły dopełnienie w miłości	193
Jednocząc się z ludźmi, jednoczymy się z Bogiem	194
VII NIEDZIELA WIELKANOCNA – WNIEBOWSTĄPIENIE	196
I CZYTANIE (Dz 1, 1–11)	196
Święto Wniebowstąpienia	196

II CZYTANIE (Ef 1, 17–23).....	198
Światłe oczy serca	198
Modlitwa.....	199
EWANGELIA (Mk 16, 15–20)	199
Golgota i Góra Oliwna	199
Wstąpił na wysokości	200
Uwielbione ciało Chrystusa	202
Dążmy za Jezusem krokami miłości	203
O tym rozmyślajmy na ziemi, czym będziemy w niebiosach.....	203
Twoje zwycięstwo nad śmiercią otwarło łaski podwoje	204
ZESŁANIE DUCHA ŚWIĘTEGO.....	205
I CZYTANIE (Dz 2, 1–11).....	205
Sens święta Zesłania Ducha Świętego	205
Cud zstąpienia Ducha Świętego	206
II CZYTANIE (1 Kor 12, 3–7).....	208
Charyzmaty, posługiwania i działania Ducha Świętego.....	208
Duch Święty w męczennikach.....	209
Plony i zasługi dobrych uczynków stają się wspólną własnością wier- nych.....	210
EWANGELIA (J 20, 19–23)	210
Tajemnica Ducha Świętego.....	210
Dziś Duch Święty objawia nam coś o sobie samym.....	213
Mówili wszystkimi językami.....	214
Królewskie zadanie.....	216
UROCZYSTOŚĆ TRÓJCY PRZENAJSWIĘTSZEJ	217
I CZYTANIE (Pwt 4, 32–34.39–40)	217
Pan, Bóg potężny	217
Jest jeden Bóg	218
Nieograniczona wielkość Boga	219
II CZYTANIE (Rz 8, 14–17)	219
Duch Święty	219
<i>Abba</i> – Ojcze!	221
EWANGELIA (Mt 28, 16–20).....	222
Wierzymy w Boga w Trójcy jedynego	222
Szukam Twojego oblicza	224
Bóg się stopniowo objawia.....	225
Wiara i chrzest	228
Bóg niewypowiedziany	229

OKRES ZWYKŁY

II NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	233
------------------------------------	-----

I CZYTANIE (1 Sm 3, 3–10, 19)	233
Błogosławieni prostego serca	233
Wobec przełożonego niegodnego	234
II CZYTANIE (1 Kor 6, 13–15.17–20)	236
Nasze ciała – świątynią Boga	236
Stać się z Nim jednym duchem...	237
Trudna walka	238
EWANGELIA (J 1, 35–42)	239
Spotkanie pierwszych uczniów	239
Czego szukacie?	241
Stare i nowe	242
 III NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	244
I CZYTANIE (Jon 3, 1–5)	244
Jonasz w Niniwie głosi pokutę	244
II CZYTANIE (1 Kor 7, 29–31)	246
Czas jest krótki	246
Uciekajmy!	247
Świat ucieka	248
EWANGELIA (Mk 1, 14–20)	249
Pokutujcie, wypełnił się czas!	249
Powołanie pierwszych uczniów	250
Apostołowie nauczali mocą Bożą	252
Moc oblicza Jezusa	253
Miłość niszczy brzemię przewinień	254
Pan jest zwierciadłem naszym	255
 IV NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	256
I CZYTANIE (Pwt 18, 15–20)	256
Zadanie proroków	256
Prorocy w Starym Testamencie zwiastowali Jezusa Chrystusa	257
Prawdziwi i fałszywi prorocy	257
II CZYTANIE (1 Kor 7, 32–35)	259
Uwolnieni od spraw świata	259
Przygotowani na spotkanie Pana	260
Małżeństwo i bezżeństwo	261
EWANGELIA (Mk 1, 21–28)	262
I zdumiewali się nad nauką Jego	262
Nauczał ich jak ten, który ma władzę	263
Anioł upadły	264
Dwaj aniołowie towarzyszą człowiekowi	265
 V NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	268
I CZYTANIE (Hi 7, 1–4.6–7)	268
Życie ludzkie pokusą	268

Dni i prace najemnika	269
Bojowaniem jest życie	270
II CZYTANIE (1 Kor 9, 16–19.22–23)	271
Być wszystkim dla wszystkich	271
Współczuć ze wszystkimi.	272
EWANGELIA (Mk 1, 29–39)	273
Lekarz miłosierny	273
On przyjął nasze słabości	275
Cuda Jezusa	276
Dręczyła mnie gorączka	278
VI NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	279
I CZYTANIE (Kpł 13, 1–2.44–46)	279
Trąd – czyli w sensie mistycznym herezja i apostazja	279
II CZYTANIE (1 Kor 10, 31–11, 1)	280
Na chwałę Bożą.	280
Troska o słabych w wierze	281
Chrześcijańskie prawo biesiadne	282
EWANGELIA (Mk 1, 40–45)	283
Jako Pan go uzdrawia	283
Chcę, bądź uzdrowiony!	284
Uzdrowienie trędowatego	286
Moc sakramentu	287
Oczyszczony z brudu	287
VII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	288
I CZYTANIE (Iz 43, 18–19.21–22.24–25)	288
Nowość chrześcijaństwa	288
Lud nowy a zarazem dawny	290
II CZYTANIE (2 Kor 1, 18–22)	291
Chrześcijańskie „tak” i „nie”	291
EWANGELIA (Mk 2, 1–12)	292
Sens uzdrowienia paralityka	292
Odpuszczają ci się twoje grzechy	293
Logos jedynym lekarstwem ludzkich słabości	295
Siła wiary	296
Jezus miłosierny	296
VIII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	298
I CZYTANIE (Oz 2, 16–17.21–22)	298
Nieczysta ludzkość staje się czystą oblubienicą	298
II CZYTANIE (2 Kor 3, 1–6)	300
Koryntianie – listem Pawła	300
Prawo w księdze – prawo w sercu	301

EWANGELIA (Mk 2, 18–22)	302
Nowa szata i nowe wino.	302
Dawać Bogu obficie.	304
Post drogą nabycia cnót	307
Prawdziwy post.	308
IX NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	309
I CZYTANIE (Pwt 5, 12–15)	309
Praca w szabat	309
Szabat Boga, szabat człowieka.	310
Szabat serca.	311
II CZYTANIE (2 Kor 4, 6–11)	311
Moc w słabości.	311
Śmierć lepsza od życia	313
EWANGELIA (Mk 2, 23–3, 6)	314
Pan szabat.	314
Praca Boga.	316
Przykazania trwałe i przemijające.	317
Sens prawa szabat.	319
X NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	320
I CZYTANIE (Rdz 3, 9–15)	320
Grzech Ewy i Adama	320
Nowa Ewa.	322
II CZYTANIE (2 Kor 4, 13–5, 1)	322
Przybytek nie ręką ludzką zbudowany	322
Jedyne niebezpieczeństwo	324
EWANGELIA (Mk 3, 20–35)	325
Grzech przeciw Duchowi Świętemu	325
Pokuta rozwiązuje wszystkie grzechy	326
Godność Maryi.	327
Bracia Pańscy	328
Bracia, siostry matki Pana	329
Książę tego świata.	329
Szczęśliwi i nieszczęśliwi aniołowie.	330
XI NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	331
I CZYTANIE (Ez 17, 22–24)	331
Niech się nikt nie wywyższa....	331
Pokora świętych.	332
Gdy porzucimy pokorę....	333
II CZYTANIE (2 Kor 5, 6–10)	333
Pielgrzymi do Pana	333
EWANGELIA (Mk 4, 26–34)	335

Ziarno wzrasta, gdy człowiek śpi	335
Królestwo niebieskie jest jak ziarno gorczyczne	336
Przepowiadanie i ziarno gorczycy	339
Wiara	340
XII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	341
I CZYTANIE (Hi 38, 1.8–11)	341
Bóg jest stwórcą wszystkiego – jak Go pojdziesz?	341
II CZYTANIE (2 Kor 5, 14–17)	342
Nowe stworzenie	342
Nowe stworzenie	343
Nikt nie żyje dla siebie	344
EWANGELIA (Mk 4, 35–41)	345
Chrystus śpi w naszej łodzi	345
Zaufaj Panu w dniu ucisku	346
Obudź śpiącego Chrystusa	348
Kościół jest jak statek rzucany po morzu	349
Wśród wzburzonych fal	349
XIII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	350
I CZYTANIE (Mdr 1, 13–15; 2, 23–24)	350
W drodze do ojczyzny	350
Dla nieśmiertelności stworzył Bóg człowieka	351
II CZYTANIE (2 Kor 8, 7.9.13–15)	352
Hojny Bóg	352
Stał się dla nas ubogim, by nas ubogacić	354
EWANGELIA (Mk 5, 21–43)	355
Jego moc uzdrowiła kobietę	355
Zbawco, zbaw mnie!	356
Zwycięzca śmierci	358
Nadzieja kotwicą naszego zbawienia	358
Dotknijmy wiarą kraju szaty Słowa	360
Bóg objawia się przez ludzi	360
XIV NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	362
I CZYTANIE (Ez 2, 2–5)	362
Prawo, prorocy, wcielenie	362
Chrystus potwierdza proroków	363
II CZYTANIE (2 Kor 12, 7–10)	363
Cieszę się, raduję, ze spokojem ducha przyjmuję wszelkie doświadczenia	363
Moc w słabości się doskonali	364
Dopuszczenia dla utwierdzenia wiary	365
Radość nawet w prześladowaniach	366

Słońce św. Pawła	366
EWANGELIA (Mk 6, 1–6)	367
Jezus w Nazarecie	367
Mądrość i moc Syna Ciesli	368
Rodzina Pana	371
Tajemnica narodzenia	372
XV NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	373
I CZYTANIE (Am 7, 12–15)	373
Duchowi chirurdzy	373
Nie wszyscy mogą jeść ten sam pokarm.....	374
II CZYTANIE (Ef 1, 3–14)	374
Wybrani przed stworzeniem świata	374
EWANGELIA (Mk 6, 7–13)	377
Nakazy Pana dane swoim apostołom	377
Prości apostołowie zwyciężyli	379
Jaki ma być zwiastun królestwa Bożego	380
Znaczenie tuniki	381
Namaszczenie oliwą	382
Wolność i odwaga	383
XVI NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	384
I CZYTANIE (Jr 23, 1–6)	384
Rachunek sumienia pasterza	384
W jednym Pasterzu wszyscy pasterze	385
II CZYTANIE (Ef 2, 13–18)	387
Rządca pokoju	387
Piotr opoką jednoczącą	389
EWANGELIA (Mk 6, 30–34)	389
Na uboczu i pośród tłumów	389
Cała moja nadzieja w Twoim wielkim miłosierdziu	391
Bóg dba o miłosierdzie	392
Przyczyna zstąpienia Boga na niskość	393
Nauczyciel, obrońca, Orędownik	393
Modlitwa i miłosierdzie	394
XVII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	395
I CZYTANIE (2 Krl 4, 42–44)	395
Elizeusz prorok	395
Cień i obraz	395
Eucharystia – chleb przepowiedziany w Starym Testamencie	396
Zaproszenie na skromną ucztę	397
II CZYTANIE (Ef 4, 1–6)	397
Wezwanie do pokoju w Chrystusie	397

Jedność Kościoła	399
EWANGELIA (J 6, 1–15)	399
Moc słowa Bożego	399
Cuda upominają ludzkiego ducha	401
Wnioski z cudu	403
Najstarsza modlitwa eucharystyczna	404
XVIII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	406
I CZYTANIE (Wj 16, 2–4.12–15)	406
Prawdziwa manna	406
Chleb niewyczerpalny	407
Prawdziwe Ciało	407
II CZYTANIE (Ef 4, 17.20–24)	408
Stary i nowy człowiek	408
Czy umysł potrafi wytrwać w tym samym stanie?	409
Nowe stworzenie	409
EWANGELIA (J 6, 24–35)	410
Kto do Mnie przychodzi, nie będzie łaknął	410
Wielki dar Eucharystii	412
W jedności z biskupem	413
Szukanie prawdziwego zysku	415
XIX NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	416
I CZYTANIE (1 Kr 19, 4–8)	416
By nie osłabli w drodze	416
Ku górze świętej	417
II CZYTANIE (Ef 4, 30–5, 2)	418
Boga dzieci umiłowane	418
Duch Boży spoczywa na tych, którzy są czysti sercem	419
Smutek i radość	420
Bądźcie naśladowcami Boga	421
EWANGELIA (J 6, 41–51)	422
Kto kocha, kto łaknie, kto pragnie – zrozumie	422
Chleb i wino stają się Eucharystią	425
Bóg wybiera wszystkich	426
XX NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	428
I CZYTANIE (Prz 9, 1–6)	428
Uczta Nowego Przymierza	428
Zaprosiła mnie wiara	429
Przyjdź na ucztę	430
II CZYTANIE (Ef 5, 15–20)	431
Postępować jak mądrzy	431
Śpiewać hymnami i pieśniami duchowymi	432

Św. Augustyn przeżywa hymny wprowadzone przez św. Ambrożego	432
EWANGELIA (J 6, 51–58)	433
Naucz nas, Nauczycielu, jak mamy pożywać Twoje Ciało i pić Twoją Krew	433
Kto pożywa Ciało ma życie wieczne	436
Dar dziedzictwa Jego Przymierza.	436
Ciało realne i prawdziwa Krew.	438
 XXI NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	441
I CZYTANIE (Joz 24, 1–2.15–17)	441
Wierność obietnicy danej Bogu	441
Nic nie przeszkadza praktykowaniu cnoty	442
II CZYTANIE (Ef 5, 21–32)	443
Chrystus i Jego Kościół	443
Nikt nigdy nie odnosi się z nienawiścią do swego ciała	445
EWANGELIA (J 6, 60–69)	446
Panie, do kogo pójdziemy?	446
To jest Ciało i Krew Chrystusa	447
Dawne ofiary – nowa ofiara	448
Jedność zrodzona z Eucharystii.	449
 XXII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	451
I CZYTANIE (Pwt 4, 1–2.6–8)	451
Prawa Boże i ludzkie	451
Strzec słów nakazanych Pismem.	452
II CZYTANIE (Jk 1, 17–18.21–22.27)	453
U Boga nie masz odmiany i ani cienia zmienności.	453
Wszystko mamy od Boga	454
Kapłan nie może zmieniać swego zdania pod wpływem zapłaty	455
EWANGELIA (Mk 7, 1–8.14–15.21–23)	455
Brud i czystość serca i ciała	455
Prawo i miłość	457
Obowiązki względem rodziców	458
Prawdziwa czystość	460
 XXIII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	461
I CZYTANIE (Iz 35, 4–7)	461
Nie bójcie się! Kościół odradza się po prześladowaniach	461
II CZYTANIE (Jk 2, 1–5)	462
Zło pochlebstw względem bogaczy	462
My wolimy gardzić majątkiem...	463
W Kościele winna być zachowana równość	464
EWANGELIA (Mk 7, 31–37)	465

Uzdrowienie głuchoniemego	465
Uzdrowienia Jezusa dotyczą i mnie	467
Jezus leczy rzesze Kościoła.	468
XXIV NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	470
I CZYTANIE (Iz 50, 5–9).	470
Przez posłuszeństwo usunął dawne nieposłuszeństwo	470
Pismo nieustannie mówi o meście Pana	471
II CZYTANIE (Jk 2, 14–18).	471
Wiara, nadzieja, miłość, sumienie i uczynki	471
Wiara i uczynki	473
EWANGELIA (Mk 8, 27–35)	474
A wy za kogo Mnie uważacie?	474
Chrzest krwi	475
Zaprzec się samego siebie i nieść swój krzyż	475
Odpowiedź na powołanie	477
Utracić, aby zyskać	478
XXV NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	480
I CZYTANIE (Mdr 2, 12.17–20).	480
Prorocy przepowiedzieli wszystko, co się stać miało	480
II CZYTANIE (Jk 3, 16–4, 3).	482
Owoce zazdrości i zawiści	482
Dusza niepłodna nie przynosi owoców sprawiedliwości	483
EWANGELIA (Mk 9, 30–37)	484
Przykład dziecka	484
Chrystus wybrał pokorę.	486
Zazdrość	488
Boska pedagogia	490
XXVI NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	492
I CZYTANIE (Lb 11, 25–29).	492
Duch spoczął na nich i wszyscy prorokowali	492
II CZYTANIE (Jk 5, 1–6).	493
Dwa miasta i ich dobra	493
Mądry ubogi i głupi bogacz	495
Bogactwa przyrosły do ciebie	496
Nigdy przeto nie mów, że dobra ziemskie są diabelskie!	496
EWANGELIA (Mk 9, 38–43.45.47–48)	497
Nikogo nie należy wyłączyć od dobra	497
Syn wolnej i syn niewolnicy.	498
Robak i ogień	499
Wytnij to zło, które jest w tobie!	501
Bóg stopniowo staje się miły	502

XXVII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	503
I CZYTANIE (Rdz 2, 18–24).....	503
Dar dzieci	503
Kto więc porzuca żonę, rozdziera swe ciało	503
Wsparcie w chorobie	504
II CZYTANIE (Hbr 2, 9–11)	505
On jest Synem z natury, my zaś dzięki łasce	505
EWANGELIA (Mk 10, 2–16)	506
Opuszczenie żony prowadzi do cudzołóstwa	506
Boże prawo małżeństwa	507
Wzór dzieci	509
Dobra żona apostołką Chrystusa	510
Żadna odległość nie może zniszczyć miłości	511
XXVIII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	512
I CZYTANIE (Mdr 7, 7–11)	512
Wszelkie bowiem bogactwo i złoto wobec czystości jest jak garść piasku 512	
II CZYTANIE (Hbr 4, 12–13)	513
Sąd sprawiedliwy	513
EWANGELIA (Mk 10, 17–30)	514
Bogactwo jest tylko narzędziem	514
Zachęta do doskonałości	517
Zniszczenie chciwości	519
XXIX NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	521
I CZYTANIE (Iz 53, 10–11).....	521
Sługa dobrze służący	521
Podziwiał przyjaźń Słowa	522
Proroctwa o męce Chrystusa	522
II CZYTANIE (Hbr 4, 14–16)	523
Arcykapłan, który potrafi współczuć naszym słabościom	523
EWANGELIA (Mk 10, 35–45)	525
Prośba matki synów Zebedeuszowych	525
Obumrzeć, aby żyć	528
Staraj się o pokorę!	529
Tyś jest dla Mnie wszystkim	530
XXX NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	532
I CZYTANIE (Jr 31, 7–9).....	532
Misja Jeremiasza i Chrystusa	532
Kościół powszechny – zgromadzenie ludów	533
II CZYTANIE (Hbr 5, 1–6)	534
Arcykapłan z ludzi wzięty... ..	534

Ofiarnik i ofiara	535
Symbol i obraz Obietnicy	536
EWANGELIA (Mk 10, 46–52)	536
Niewidomy z Jerycha	536
Oświeceni przez Chrystusa	540
XXXI NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	542
I CZYTANIE (Pwt 6, 2–6)	542
Słuchaj Izraelu!	542
Kto umie siebie kochać, ten Boga miłuje	543
II CZYTANIE (Hbr 7, 23–28)	544
Chrystus Bóg – Człowiek, Słowo, Kapłan	544
Kapłan i grzech	546
EWANGELIA (Mk 12, 28–34)	547
Kochać w sposób uporządkowany	547
Pozwólmy, by Chrystus w nas malował swój obraz	549
Tą samą miłością kochamy Boga i bliźniego	550
Jeśli serce jest pełne miłości, masz Ducha Bożego	551
Proste i jasne przykazania	552
XXXII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	553
I CZYTANIE (1 Krł 17, 10–16)	553
Hojność wdowy z Sarepty	553
Rady na wszelkie okoliczności	554
II CZYTANIE (Hbr 9, 24–28)	555
Kapłaństwo Chrystusa	555
EWANGELIA (Mk 12, 38–44)	557
Złóżmy Panu ofiarę z Jego darów	557
Nie ma nic tańszego niż królestwo niebieskie	559
Wiele jest uczynków miłosiernych	560
Najmniejszy uczynek miłosierny przynosi owoc	561
XXXIII NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO	562
I CZYTANIE (Dn 12, 1–3)	562
Dwa zmartwychwstania	562
Powołanie Żydów	563
Grzech mój jest zawsze przede mną	564
Chwała męczenników	564
II CZYTANIE (Hbr 10, 11–14)	565
Kapłani Starego Testamentu i Kapłan Nowego	565
EWANGELIA (Mk 13, 24–32)	566
Drugie przyjście Chrystusa	566
Niewiedza wynika z natury ludzkiej	567
Niewiedza jest cechą człowieka	568

Nie znamy godziny	569
Wszystko co ma początek, ma też koniec	569
Nasze szczęście opiera się na nadziei	570
XXXIV NIEDZIELA OKRESU ZWYKŁEGO – UROCZYŚĆ CHRYS-	
STUSA KRÓLA	572
I CZYTANIE (Dn 7, 13–14).	572
Boży plan zbawienia	572
II CZYTANIE (Ap 1, 5–8).	574
Pan, który przybywa	574
Alfa i Omega.	574
EWANGELIA (J 18, 33–37)	575
Królestwo moje nie jest z tego świata	575
Dwie miłości, dwa państwa	578
Król, Pan i Bóg dla wszystkich	579